

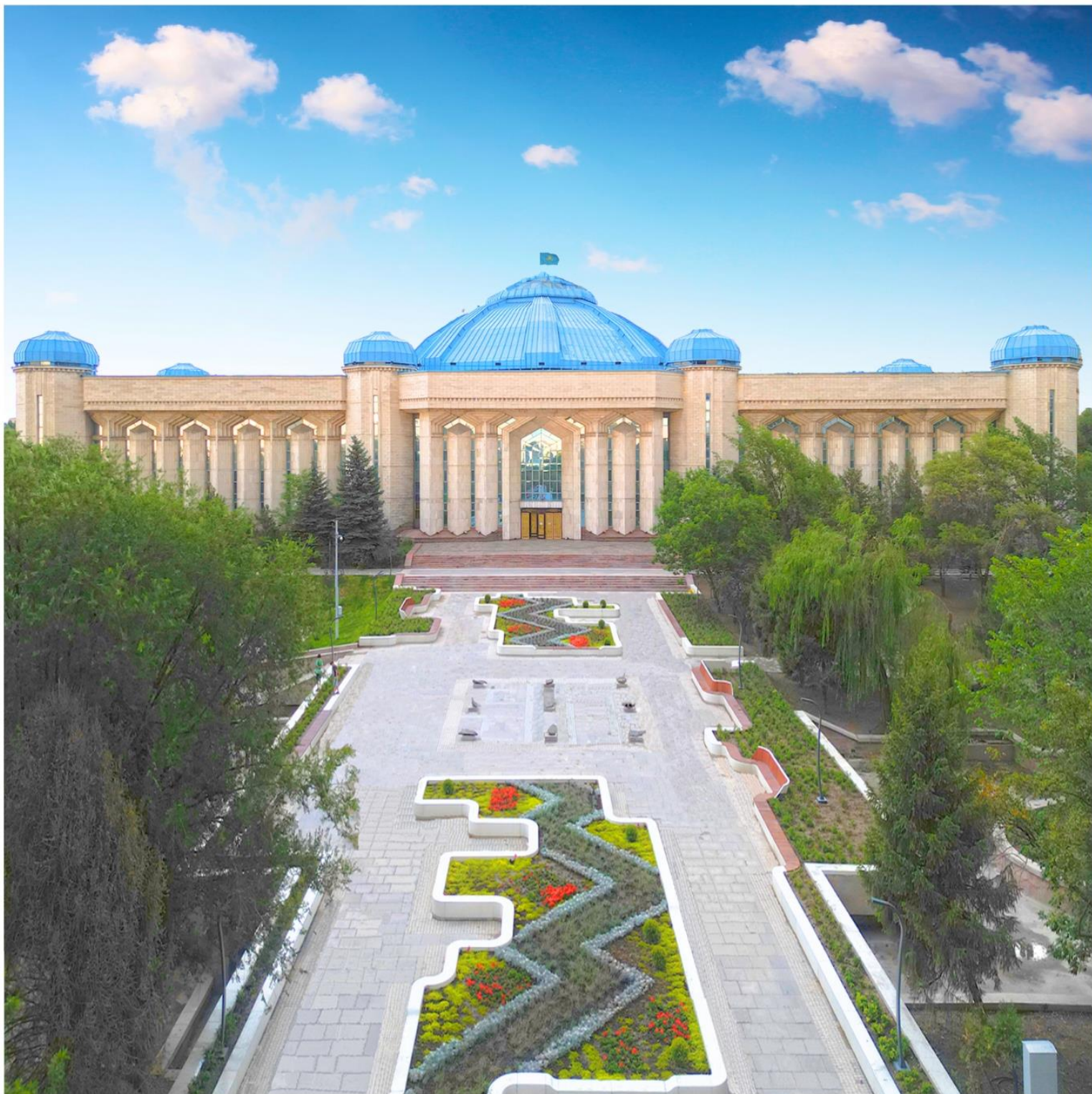
ISSN: 2960-0049
ISSN-L: 2958-5376

MUSEUM.KZ

ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ • НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ • SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL

3(11)2025

УДК 069.5:75.03

АҚТӨБЕ ОБЛЫСТЫҚ ТАРИХИ-ӨЛКЕТАНУ МУЗЕЙІНІҢ ҚОРЫНДАҒЫ ӘБІЛХАН ҚАСТЕЕВ ШЫҒАРМАЛАРЫ

Б.А. Нұрпейсов

Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі (Қазақстан)

Андатпа. Мақалада облыстық тарихи-өлкетану музейі қорында сақталған қазақ бейнелеу өнерінің негізін қалаушылардың бірі болып табылатының Әбілхан Қастеевтің туындылары қарастырылады. Зерттеу жұмысының өзектілігі өңірлік музейлер қорларындағы суретшінің туындыларын жүйелеу және дәріптеу арқылы қазақтың көркем сурет өнерінің зерттелуіне үлес қосу. Мақаланың мақсаты – Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің қорында сақтаулы тұрған Ә. Қастеевтың екі сурет туындысына өнертанулық талдау жасау. Олар «Махамбет Өтемісов» суреті (1951 ж.) және «М.И. Калинин Н. Байғанинге «Құрмет белгісі» орденін табыстау кезіндегі суреті (1961 ж.). Негізінен туындылардың композициялық шешімі, көркемдік стилі, тақырыбы және картиналардың музей экспозициясындағы орны қарастырылады. Туындылар көркем шығарма ретінде ғана емес, сонымен қатар өз заманының әлеуметтік, мәдени және саяси болмысын сипаттайтын тарихи жадының құнды дереккөздері ретінде қарастырылды. Ерекше назар суретшінің суреттерінде кеңестік реализм белгілерінің ұлттық дүниетаным элементтерімен, өзіндік колоритімен және сюжеттік бейнелілігімен үйлесім тапқанына аударылды.

Зерттеу барысында алынған тұжырымдар Ә. Қастеев туындыларын аймақтық музейлер қорында сақтау мен дәріптеудің қазақ өнері мен тарихын танудағы ерекше маңызын дәлелдейді. Зерттеу нәтижелері қазақ халқының мәдени мұрасын және өнерін зерттеумен айналысатын өнертанушылар, тарихшылар, музей қызметкерлері үшін маңызды болып табылады.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Мақалада Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің материалдары және ғылыми жарияланымдар қолданылды. Зерттеу барысында ішкі музейлік дереккөздер – қабылдау актілері, түгендеу кітаптары, музейлік каталогтар, сондай-ақ Ә. Қастеевтің өмірі мен шығармашылығына арналған ғылыми, танымдық жарияланымдар зерттелді.

Тірек сөздер: Әбілхан Қастеев, өнертану, Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі, бейнелеу өнері, музей қоры, мәдени мұра.

Сілтеме жасау үшін: Нұрпейсов Б.А. Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің қорындағы Әбілхан Қастеев шығармалары // MUSEUM.KZ. 2025. №3 (11), 34-42 бб. DOI 10.59103/muzkz.2025.11.04

ПРОИЗВЕДЕНИЯ АБЫЛХАНА КАСТЕЕВА ИЗ ФОНДОВ АКТЮБИНСКОГО ОБЛАСТНОГО ИСТОРИКО-КРАЕВЕДЧЕСКОГО МУЗЕЯ

Б.А. Нурпейсов

Актюбинский областной историко-краеведческий музей (Казахстан)

Аннотация. В статье рассматриваются произведения одного из основоположников казахского изобразительного искусства – Абылхана Кастеева, хранящиеся в фондах областного историко-краеведческого музея. Актуальность исследования заключается в том, что систематизация и популяризация произведений художника из фондов региональных музеев вносит вклад в изучение казахского изобразительного искусства. Цель работы – искусствоведческий анализ двух картин А. Кастеева, хранящихся в фондах Актюбинского областного историко-краеведческого музея: портрет «Махамбет Утемисов» (1951 г.) и «М. И. Калинин вручает Н. Байганину орден «Знак Почета» (1961 г.).

Основное внимание в исследовании уделяется композиционному решению, художественному стилю, тематике произведений, их месту в музейной экспозиции. Картины художника рассматриваются не только как произведения искусства, но и как ценные источники исторической памяти, отражающие социальную, культурную и политическую реальность своего времени. Особый акцент сделан на том, каким образом в произведениях художника элементы социалистического реализма сочетаются с национальным мировоззрением, самобытным колоритом и сюжетной образностью.

Выводы исследования доказывают особую значимость сохранения и популяризации произведений А. Кастеева в фондах региональных музеев для изучения казахского искусства и истории.

Полученные результаты представляют интерес для искусствоведов, историков и музейных сотрудников, занимающихся исследованием культурного наследия и искусства Казахстана.

Материалы и методы исследования. В статье использованы материалы Актюбинского областного историко-краеведческого музея и научные публикации. В ходе исследования были проанализированы внутренние музейные источники – акты приема, инвентарные книги, музейные каталоги, а также научные и популярные публикации, посвященные жизни и творчеству А. Кастеева.

Ключевые слова: Абылхан Кастеев, искусствоведение, Актюбинский областной историко-краеведческий музей, изобразительное искусство, музейный фонд, культурное наследие.

Для цитирования: Нурпейсов Б.А. Произведения Абылхана Кастеева из фондов Актюбинского областного историко-краеведческого музея // MUSEUM.KZ. 2025. №3 (11), с. 34-42. DOI 10.59103/muzkz.2025.11.04

A. KASTEEV'S ARTWORKS IN THE COLLECTION OF THE AKTOBE REGIONAL MUSEUM OF HISTORY AND LOCAL LORE

B.A. Nurpeysov

Aktobe Regional Museum of History and Local Lore (Kazakhstan)

Abstract. The article examines the works of one of the founders of Kazakh fine art – Abilkhan Kasteev, preserved in the collection of the regional museum of history and local lore. The relevance of the study lies in the fact that the systematization and promotion of the artist's works from regional museum collections contributes to the study of Kazakh fine art. The aim of the research is an art-historical analysis of two paintings by A. Kasteev preserved in the collection of the Aktobe Regional Museum of History and Local Lore: the portrait “Makhambet Utemisov” (1951) and the portrait “M.I. Kalinin Presenting the Order of the Badge of Honor to N. Baiganin” (1961). Particular attention is paid to the compositional solution, artistic style, subject matter of the works, as well as their place within the museum exhibition. The paintings are considered not only as works of art but also as valuable sources of historical memory, reflecting the social, cultural, and political realities of their time. Special emphasis is placed on how elements of socialist realism in the artist's works are harmoniously combined with the national worldview, distinctive color scheme, and narrative imagery.

The conclusions of the study demonstrate the particular significance of preserving and promoting A. Kasteev's works in the collections of regional museums for the study of Kazakh art and history. The results obtained are of interest to art historians, historians, and museum professionals engaged in the study of Kazakhstan's cultural heritage and art.

Materials and methods of research. This study is based on the materials of the Aktobe Regional Museum of History and Local Lore, supplemented by relevant scholarly publications. The research involved the analysis of internal museum sources, including accession records, inventory

books, and museum catalogs, as well as academic and popular literature dedicated to the life and artistic legacy of A. Kasteev.

Keywords: Abilkhan Kasteev, art history, Aktobe Regional Museum of History and Local Lore, fine arts, museum collection, cultural heritage.

For citation: Nurpeysov B.A. A. Kasteev's artworks in the collection of the Aktobe regional museum of history and local lore // MUSEUM.KZ. 2025. №3 (11), pp. 34-42. DOI 10.59103/muzkz.2025.11.04

Кіріспе. Әбілхан Қастеевтің (1904-1973) шығармашылығының қазақ бейнелеу өнерінің тарихында алатын орны ерекше маңызды. Қазақстандық кәсіби кескіндеме өнерінің негізін қалаушылардың бірі ретінде Ә. Қастеев өз жұмыстарында ұлттық рухтың ерекшеліктерін, жеріміз бен табиғатымыздың сұлулығын және маңызды тарихи оқиғаларды ашып көрсетті. Суретшінің көркемдік мұрасы бүгінде еліміздің жетекші музейлерінде, соның ішінде аймақтық жинақтарда да сақталған. Бұл оның шығармашылығының жалпыұлттық маңыздылығын айқындайды.

Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің қоры (әрі қарай – АӨТӨМ) құнды өнер туындыларына бай, оның ішінде Әбілхан Қастеевтың салған екі суреті бар. Бұл шығармалар көркемдік және тарихи-мәдени құндылыққа да ие болып, XX ғасырдың ортасындағы қазақ кескіндемесінің дамуын айғақтайды.

Талқылау. Ә. Қастеевтің өмір жолы мен шығармашылығы туралы еңбектер көп. Зерттеу тақырыбымыздың аясында біз суретшінің шығармалары көрсетілген ғылыми зерттеу жұмыстары мен каталогтарды қарастырдық. Нәтижесінде көптеген еңбектерде Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі көрсетілгенімен, туындылардың суреттері, кейбір жерлерде атаулары да көрсетілмеген. Мысалы, 2005 жылы Алматы қаласы «Ернұр» баспасынан шыққан каталогта Ә. Қастеевтің 3 шығармасы Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінде тұр деп көрсетілген [Каталог, 2005: 17]. Оның ішінде «Қысқы көрініс» суреті 2000 жылдардың басында Ә. Қастеев атындағы Қазақстан Республикасының Мемлекеттік өнер музейіне қайта тапсырылған болатын.

Осы тақырыптың зерттелу тарихына тоқталатын болсақ, негізінен Ә. Қастеевтің аймақтық музейлердегі орны туралы зерттеу жұмыстары көптеп кездеседі, соның ішінде 2004 жылы Павлодар облыстық көркемөнер музейі директорының орынбасары Е.В. Дубовая «Произведения Абылхана Кастеева в фондах Павлодарского областного художественного музея» еңбегінде Павлодар көркемөнер музейінің қорында сақтаулы суретшінің шығармаларына талдау жасаған болатын. Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің қорындағы суретшінің шығармалары туралы 2000 жылдардың басында ұзақ жылдар бойы музей директоры болған, Қазақстан мәдениетіне еңбегі сіңген қызметкер Рысжан Ілиясова «Алтын Орда» газетіне «Қастеев салған Махамбет» мақаласында баяндаған болатын. Аталған мақалада, музей қорындағы «Махамбет Өтемісов» картинасы сипатталып, түсу тарихы нақты белгісіз екендігі баяндалады және 1986 жылы «Өнер» баспасынан шыққан «Қастеев Бейнелеу өнерінің шеберлері» атты альбомдар сериясында портрет көрсетілмегенін айтады [Ілиясов, 2003]. Дегенмен, аталған шығарма Қазақстан өнертану мектебінің негізін қалаушылардың бірі болып саналатын Елена Борисовна Вандровскаяның 1955 жылғы «Абылхан Кастеев» кітабында, суретшінің шығармалар тізімінде (*Махамбет Утемисов, Б., акв. 33x30*) көрсетілгенін айта кетуіміз қажет [Вандровская, 1955: 61].

Ә. Қастеевтің өмірбаяны XX ғасырдың басындағы ауқымды тарихи өзгерістермен тұспа-тұс келді. Бұл үдерістер аймақтың рухани және көркемдік дамуына да ықпал еткен болатын [Ердинбекова және т.б., 2024: 16]. Ол 1904 жылы Жаркент қаласының маңындағы Шежін ауылында дүниеге келді. Алты жасында әкесі қайтыс болып, сегіз жасынан мал бағып жұмыс істеуге мәжбүр болады. Болашақ суретшінің дүниетанымының қалыптасуына және

көркемдік жадында алыс қашықтыққа мал көшіру (айдау) кезінде көрген жасыл таулы беткейлер мен өзен аңғарларының көріністері айрықша із қалдырған болатын.

Суретшінің шығармашылық жолы қиын болды. Онымен әңгімелесіп, шеберханасындағы шығармаларын қарап отырғанда, кітап сөрелерінде орыс және кеңес классиктерінің еңбектері тұрғанын көріп, Ә. Қастеевтің жиырмадан асқанша сауатсыз болғанын, туған ауылынан тыс өмір туралы мүлде хабары болмағанын елестету қиын. Тіпті қалам мен қағазды алғаш рет он сегіз жасында, 1922 жылы ауылда бірінші мектеп ашылған кезде көрген [Вандровская, 1955: 5].

Ол бала кезінен халық өнеріне ерекше қызығушылық танытты. Болашақ суретшінің анасы тұрмыстық заттардың барлығын жасай алатын шебер адам болған. Сырмақтардағы анық өрнектер, текеметтің жұмсақ, көмескі түстері, көз тартар бау-басқұрлар, бәрі де үйдің ажарын кіргізіп тұратын. Ауылда күміс, ағаш және сүйектен түрлі бұйымдар жасайтын аты шыққан зергер өмір сүрді. Оның қолынан шыққан бұйымдар – өрнекті сырғалар мен білезіктер, күміс тақташалармен безендірілген белбеулер, сүйекпен қапталған керуеттер мен ер-тұрмандар, сондай-ақ ыдыс-аяқ салатын кебежелер үлкен шеберліктің жемісі еді. Халықтық өрнектердің байлығы мен табиғат сұлулығы бір-бірімен керемет үйлесімділігін ойлап отырып, кішкентай Әбілхан ауыр тұрмыстық жағдайларды ұмытып кететін.

1926 жылы Жаркент қаласына көшіп, кейіннен еңбек жолын Түркісіб темір жолының құрылысына қатысудан бастайды. Жұмыстан бос уақыттарында ол құрылыс алаңындағы жолдастарын бейнелеумен айналысты. Көбінесе шағын қағаз парақтарына салынған суреттері штрихсыз, көлемдік пішіндер айқындалмаған, тек анық сызылған контурлармен ерекшеленетін. Бұл суреттер қоғам арасында үлкен қызығушылық тудырып, қысқа уақыт ішінде Ә. Қастеевтің суретші ретінде беделі қалыптасты.

Ә. Қастеев өзінің бейнелеу өнеріне қабілетімен көзге түсіп, Алматы қаласына жіберіледі. Осы жерде ол кәсіби суретші Н.Г. Хлудовпен танысып, кейіннен оның шәкірті атанады. 1928–1929 жылдары Николай Хлудовтың шеберханасында, кейін 1934–1936 жылдары Мәскеуде білім ала жүріп, бейнелеу өнерінде тек шебер сурет салу жеткіліксіз екенін, нағыз көркем шығарма жасау үшін жүйелі әрі қажырлы еңбек қажет екенін терең түсінді. Бұл кәсіби шеберлер тәжірибесінен үйренуге негізделген шығармашылығының қалыптасу кезеңінің бастамасы болды [Микульская, 1956: 6].

Әбілхан Қастеев атындағы Қазақстан Республикасының Мемлекеттік өнер музейінің қызметкерлерінің сұхбаттарының бірінде графика және мүсін секторының меңгерушісі Сандұғаш Мырзабекова суретшінің шығармашылық мұрасында портрет жанры ерекше орын алғандығын айтады. Оның Шоқан Уәлиханов, Жамбыл Жабаев, Амангелді Иманов, Ғани Мұратбаев сияқты тарихи тұлғалардың бейнесін сомдаған портреттері – адамның келбеті мен ішкі жан-дүниесін ашуға, оны өз дәуірінің тарихи оқиғаларымен сабақтастыра көрсетуге ұмтылған көркемдік шешімдердің үлгісі. 1950–1960 жылдары Қастеев «Жаңа Қазақстан», «Қазақстан жерінде», «Қазақстан байлығы», «Қазақстанның жері мен адамдары» атты бірнеше акварельдік циклдар жасады. Бұл еңбектерінде ол өзінің туған республикасындағы ауқымды экономикалық өзгерістерді бейнеледі [Тохтамов, 2024].

Ә. Қастеев шығармашылығының алғашқы кезеңінен-ақ адам бейнесін сомдауға ерекше қызығушылық танытып, көрнекті портреттік туындыларды дүниеге алып келген болатын.

Ә. Қастеевтің портреттік өнері – тұлғаны бейнелеу, композициялық тәсілдер мен түстік шешімдерде ұлттық ерекшеліктермен байытылған социалистік реализм стилінің үлгісі болып табылады. Коммунистік идеология шеңберінде жұмыс істеген өзге кеңестік суретшілер секілді, Ә. Қастеев те белгілі бір қағидаларға (канондарға) бағынуға мәжбүр болды. Оның салған портреттерінің басым көпшілігі репрезентативтік сипатқа ие болып,

адамның ең жақсы қасиеттерін – отансүйгіштік, социалистік идеалдарға адалдық сынды ұстанымдарды бейнелейді.

Ә. Қастеев тарихи портрет жанрының дамуына елеулі үлес қосты. Оның тарихи реконструкция әдісі бірегейлігімен ерекшеленіп, Қазақстандағы тарихи жанрдың эволюциясына негіз болды. Суретшінің бұл бағыттағы еңбегі тек бейнелеу өнері ғана емес, сондай-ақ ұлттық тарихи жадты жаңғырту ісіне де зор ықпал етті [Джадайбаев, 2024: 28].

Қазіргі таңда, Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің қорында Ә. Қастеевтің екі картинасы сақтаулы. Олар: «Махамбет Өтемісұлы» портреті және «Калинин мен Байғанин» портрет-картинасы. Өкінішке орай музей қорына түсу тарихы белгісіз.

1950 жылдардың соңында көптеген облыстық тарихи-өлкетану музейлерінде көркемсурет және өнер бөлімдері құрыла бастады. 1959 жылдың қараша айында және 1960 жылдың мамыр айында жоғарыда аталып өткен бөлімдердің қорын қалыптастыру мақсатында Мемлекеттік Көркемсурет галереясының экспонаттарын сыйға беру туралы Қаз КСР-ның Мәдениет министрлігінің бұйрықтары шыққан болатын. Келесі екі жылдың ішінде галерея қорынан Қостанай, Семей, Ақтөбе, Павлодар, Солтүстік Қазақстан, Ақмола, Гурьев, Қызылорда, Орал, Қарағанды облыстық тарихи-өлкетану музейлеріне 1920–1960 жылдар аралығында құрылған барлық жетекші қазақстандық шеберлердің 600-ге жуық кескіндеме, графика, мүсін экспонаттарын тапсырған болатын [Школьная, 2011: 130]. Аталған шеберлердің ішінде Ә. Қастеевтің есімі көрсетілген. АОТӨМ қорына біз қарастырып отырған картиналардың келуі, осы кезеңмен сәйкес келуі мүмкін.

№1 картина «Махамбет Өтемісұлы» портреті (1951 ж.) қағаз, акварель, өлшемі 34,5х36,5 см, АОТӨМ «Көркем сурет» коллекциясы НҚТ–750 (Сурет 1).

Сурет 1. Ә.Қастеев. «Махамбет Өтемісұлы» портреті (1951 ж.)
(Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі қорынан. НҚТ–750).

Сипаттамасы. Картинада басына дулыға киген, толық әскери сауытпен, ердің үстінде отырған Махамбет Өтемісұлы бейнеленген. Он қолында қағаз, сол қолында аттын тізгінің ұстап отыр. Батырдың кейіпі (қалпы) жинақы, көзқарасынан сабырлық пен байсалдылықты байқауымызға болады.

Түстік шешімі: сабырлы әрі үйлесімді, сұр, қоңыр және металл түсті реңктің басымдылығы бейненің монументалды табиғатын (тарихи тақырыбын) айқындайды. Қару-жарақтың жекеленген бөлшектері дулыға, қылыш, белдік, кітап-қоржын, ердің алдыңғы қасындағы ою өрнектер аса дәлділікпен және ұқыптылықпен берілген. Бұл суретшінің кәсіби шеберлігін, сондай-ақ этнографиялық нақтылықты сақтауға деген ұмтылысының көрсетеді.

Композиция симметриялы, батырдың бейнесі кеңістіктің негізгі бөлігін алып, көрерменнің назарына бірден түседі. Жарықтық шешім кейіпкердің жүзі мен қолдарын айқындап көрсетіп тұр. Кескіндеменің реалисттік сипаты XX ғасырдың екінші жартысындағы кеңестік көркемсурет мектебінің әсерін аңғартады.

Ұлы Отан соғысы жылдары және одан кейінгі жылдары да суретшілер патриоттық рухты көтеру мақсатында Кенесері ханның, Исатай мен Махамбеттің, Балуан Шолақтың батыл кейіптерін салған болатын [Қарымсаков, 2011: 138]. Әбілхан Қастеев тарихи тұлғаларды сомдауда олардың ішкі болмысын, психологиялық және рухани күйін көркем құралдар арқылы жеткізе білді. «Махамбет Өтемісұлы» портретінде де бұл ерекшелік айқын аңғарылады: суретші кескіндеме арқылы ұлттық рухты, еркіндік идеясын бейнелейді.

2025 жылы «SoloArtGallery» көркем сурет галереясы «Махамбет Өтемісұлы» картинасына қалпына келтіру жұмыстарын өткізген болатын.

Айта кететін маңызды мәселелердің бірі, Махамбет Өтемісұлының нақты бет әлпеті 1951 жылы белгісіз болды. Батырдың бас сүйегіне антрополог ғалым Ноэль Шаяхметов 1967 жылы қайта қалпына келтіру жұмыстарын жасаған болатын [Сыздықов, 2006: 14]. Бүгінгі күні, батырдың реконструкция-бюсті АОТӨМ-нің «Қазақстан тарихы» залында «1830–1840 жж. ұлт-азаттық көтерілістер» тақырыптық-экспозициясында қойылған (Сурет 2).

Сурет 2. Ә. Қастеев. «Махамбет Өтемісов». Реконструкция (Н. Шаяхметов. 1967) 3D суреті. (Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі қорынан).

Сурет 3. Ә. Қастеев. «М.И. Калинин Н. Байғанинге «Құрмет Белгісі» орденің тапсыруда». (1961 ж.) қағаз, акварель 54,5х77,5 см, «Ерлік пен Даңқ» тақырыптық-экспозициялық залында (Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі қорынан. НКТ–903).

Сипаттамасы. Картинада 1940 жылғы тарихи оқиға – КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының Төрағасы М. Калининнің қазақ халық ақыны Нұрпейіс Байғанинге «Құрмет белгісі» орденін (Сурет 3) тапсыру сәті бейнеленген [Указ Президиума ВС СССР от 05.11.1940]. Бұл көрініс кеңестік жүйенің ұлттық өнер өкілдеріне көрсеткен «Құрметінің» символы ретінде бейнеленеді.

Кескіндемеде екі негізгі кейіпкер: М.И. Калинин – кеңес үкіметінің жоғары лауазымды тұлғасы, классикалық қара костюмде, ресми киімде көрсетілген. Нұрпейіс Байғанин – ақ сақалды, ұлттық шапан киіп тұр, сол қолында табысталған «Құрмет белгісі» орденінің төсбелгісі болуы керек.

Олар бір-біріне қарсы қарап тұр, екеуінің арасында орден алмасу сәті жүріп жатыр. Бұл – көркем тілмен бейнеленген ресми салтанат. Суреттегі қол алысу – құрметтің белгісі.

Кеңістік шешімі мен нақтылауларға тоқталатын болсақ, кеңсе іші ресми сипатта, үстел үстінде кітаптар мен жасыл абажурлы шам тұр, қабырғаның жоғарғы жағында, картинаның ортаңғы жоғарғы бөлігінде В.И. Лениннің портреті кеңестік идеологияның көркем символы ретінде бейнеленген. Интерьердегі қарапайымдылық сол кезеңдегі шенеунік мәдениетінің ерекшелігін көрсетеді.

Әбілхан Қастеевтің стиліне тән реализм немесе соцреализм. Тарихи сәт шынайы бейнеленген. Акварель техникасы жұмсақ реңдер арқылы көріністі жылы, адамгершілікке толы етіп көрсетеді. Бейтарап және жылы реңдер (жасыл, қоңыр, сұр) картинаға сабырлы, ресми жағдайды береді.

Бұл шығармада біріншіден, кеңестік идеологияның «ұлттар достығы» концепциясы: орталық билік өкілінің қазақ мәдениет өкіліне құрмет көрсетуі. Екіншіден, қазақ халқының талантты өкілдерін кеңестік кеңістікке біріктіру үрдісінің символикалық бейнесі.

Әбілхан Қастеевтің бұл туындысы кеңестік кезеңдегі тарихи-идеологиялық кескіндеменің көрнекті үлгісі. Ол тек тарихи оқиғаны ғана емес, сол дәуірдің рухын,

идеологиясын да жеткізеді. Картина арқылы Қастеев өнерінің шынайылығы мен көркемдік тілінің тереңдігі айқын көрінеді.

Қазіргі таңда, картина АОТӨМ-нің «Ерлік пен Даңқ» залында «Бәрі де майдан үшін! Бәрі де жеңіс үшін!» тақырыптық экспозициясында орын алған.

Сонымен қатар соңғы жылдары аталған картинаның көшірмесі жасалып, бүгінде көшірмесі музей қорында сақтаулы тұр.

Жүргізілген зерттеу жұмысының мақсатына сәйкес, өңірлік музейлер қорларындағы Қастеевтың туындыларын жүйелеу және дәріптеу мақсатында АОТӨМ қорында сақтаулы Әбілхан Қастеевтің картиналарының композициялық шешімі, көркемдік стилі, тақырыбы және суретшінің жалпы шығармашылығы мәнмәтініндегі орны қарастырылды.

Қорытынды. Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің қорында, Ә. Қастеевтің екі картинасы бар, екеуіде акварельмен қағазға жазылған. Екі туындының арасы 10 жыл. Тақырыптары мен стилі ұқсас, тарихи-портрет. Негізгі айырмашылықтары бірінші картинада нақты тарихи бейнесі белгісіз XIX ғасырдың басында өмір сүрген ұлт азаттық көтеріліс жетекшілерінің бірі болған батыр, ақын бейнеленсе, екінші туындыда XX ғасырдың бірінші жартысында өмір сүрген нақты тарихи суреттері сақталған ақынның, өмірінде болған, тарихи-салтанатты сәт бейнеленген.

Картиналардың оң жақ төменгі бұрышында автордың қолтаңбасы (есімінің бас әріпі мен тегі) және жазылған жылы көрсетілген. НҚТ–903 картинасында бұл жазу төменнен жоғары қарай 30°-қа қиғашынан қойылған.

Шығармалардың сақталу жағдайы жақсы, екі картинада ағаш жиектемелердің (рамка) ішінде, әйнектің астында тұр. НҚТ–750 картинасының он жақ ортанғы бөлігі жыртылған (қағаздың бір бөлігі жоқ) және жоғардан төменге қарай бояуы жарылған.

Картиналарда бейнеленген тарихи тұлғалар Ақтөбе өңірімен тығыз байланысты. Музейдің тұрақты залдарында тақырыптық-экспозициялары бар. Бүгінгі күні Қазақстандық кәсіби кескіндеме өнерінің негізін қалаушылардың бірі болып саналатын Әбілхан Қастеевтің туындылары музей үшін аса құнды жәдігерлердің бірі болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

Әбілхан Қастеев (1904-1973). Каталог / Құрастырушылар: Г.Ә. Ақышева, С.Ж. Көбжанова, Г.Н. Сырлыбаева. Алматы: Елнұр, 2005. 160 б. Қысқы көрініс, 67 б. Махамбет Өтемісовтың портреті, 84 б. М.И.Калинин Н. Байғанинге «Құрмет Белгісі» орденің тапсыруда.

Вандровская Е. Абылхан Кастеев. М: Советский художник, 1955. 61 с.

Джадайбаев А.Ж. Портретная живопись А. Кастеева // Кастеевские чтения-2024 «Наследие Кастеева в контексте современности»: материалы научно-практической конференции. Алматы, 2024. С.24-28

Құжат: Указ Президиума ВС СССР от 05.11.1940/Текст. Электронный ресурс. URL: <https://surl.li/jbmtfx> (қол жеткізу күні: 17.06.2025 г.)

Ердинбекова А.Б., Торемуратова Г.Е., Кенесбек Ж.С., Жуманазарова А.Е. Казахстанский художник Абылхан Кастеев в современности / In The World Of Science and Education. 2024. С. 15-22.

Карымсаков А.Ж. Современная историческая живопись художников Казахстана/Научные труды Санкт-Петербургской академии художеств. №18, 2011, С. 134-144.

Микульская Е. Г. Абылхан Кастеев – народный художник Казахстана. Алма-Ата: Издательство Академии наук Казахской ССР, 1956. 70 с.

Сыздықов Қ., Сейтақ А. Бас сүйек немесе Махамбет өлген мұнар күн // Егемен Қазақстан, газет қиындысы. 27 қыркүйек 2006 жыл, 14 б.

Тохтамов Т. Эпоха, воплощенная в картинах//Огни Алатау, дата: 13.02.2024. Электронный ресурс. URL: <https://ognialatau.kz/news/cat-8/28429/> (қол жеткізу күні: 17.06.2025 ж.)

Школьная И.А. К истории формирования музейного фонда (Основные формы комплектования коллекции ГМИ РК им. А. Кастеева и источники поступлений по архивным документам отдела фондов 1935-2009 гг.) /Сборник Труды ГМИ РК им. А. Кастеева. Алматы: 2011. 130 с.

Илиясов Р. Қастеев салған Махамбет // Алтын Орда, газет қиындысы. Шамамен 2003 ж. Қиынды Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінде сақталған.

REFERENCES

Abylkhan Kasteev (1904–1973). Catalog / Compilers: Akysheva G.A., Kobjanova S.Zh., Syrlybaeva G.N. Almaty: Elnur, 2005. 160 p. “Winter Landscape”; P. 67, “Portrait of Makhambet Otemisov”; P. 84, “M.I. Kalinin presenting the Order of the Badge of Honor to N. Baiganin”). (In Kazakh)

Vandrovskaya E. Abylkhan Kasteev. M: Sovetskii khudozhnik, 1955. 61 p. (In Russian)

Djadaibaev A.Zh. Portretnaia zhivopis A. Kasteeva // Kasteevskie chteniia–2024 “Nasledie Kasteeva v kontekste sovremennosti”: materialy nauchno-prakticheskoi konferentsii. Almaty, 2024. Pp. 24–28. (In Russian)

Document: Ukaz Prezidiuma VS SSSR ot 05.11.1940 / Tekst. Elektronnyi resurs. URL: <https://surl.li/jbmtfx> (accessed: 17.06.2025). (In Russian)

Erдинbekova A.B., Toremuratova G.E., Kenesbek Zh.S., Zhumanazarova A.E. Kazakhstanskii khudozhnik Abylkhan Kasteev v sovremennosti // In The World Of Science and Education. 2024, pp. 15–22. (In Russian)

Karymsakov A.Zh. Sovremennaiia istoricheskaiia zhivopis khudozhnikov Kazakhstana // Nauchnye trudy Sankt-Peterburgskoi akademii khudozhestv. №18, 2011, pp. 134–144. (In Russian)

Mikul'skaia E.G. Abylkhan Kasteev – narodnyi khudozhnik Kazakhstana. Alma-Ata: Izdatel'stvo Akademii nauk Kazakhskoi SSR, 1956. 70 p. (In Russian)

Syzdykov Q., Seitq A. Bas süiek nemese Makhambet ölken munar күn [The Skull or the Misty Day of Makhambet]. Egemen Qazaqstan, newspaper clipping, 27 September 2006, p. 14. (In Kazakh)

Tokhtamov T. Epokha, voploshchennaya v kartinakh // Ogni Alatau, data: 13.02.2024. Elektronnyi resurs. URL: <https://ognialatau.kz/news/cat-8/28429/> (accessed: 17.06.2025). (In Russian)

Shkolnaia I.A. K istorii formirovaniia muzeinogo fonda (Osnovnye formy komplektovaniia kollektzii GMI RK im. A. Kasteeva i istochniki postuplenii po arkhivnym dokumentam otdela fondov 1935–2009 gg.) // Sbornik Trudy GMI RK im. A. Kasteeva. Almaty, 2011. 130 p. (In Russian)

Iliyasov R. Qasteev salgan Makhambet [Makhambet Painted by Kasteev]. Altyn Orda, newspaper clipping, ca. 2003. Preserved in the Aktobe Regional Historical and Local History Museum. (In Kazakh)

Автор туралы мәлімет: Нұрпейсов Бахтияр Асылбекұлы – Ақтөбе облыстық тарихи өлкетану музейінің аға ғылыми қызметкері (030000, Ақтөбе қ-сы, Ораз Тәтеұлы 3, Қазақстан). E-mail: nurpeysov.bahtiyar@mail.ru

Сведения об авторе: Нурпейсов Бахтияр Асылбекович – старший научный сотрудник Актюбинского областного историко-краеведческого музея (030000, г. Актобе, Ораз Тәтеұлы 3, Казахстан). E-mail: nurpeysov.bahtiyar@mail.ru

Information about the author: Bakhtiyar A. Nurpeysov – Senior Researcher at the Aktobe Regional Museum of History and Local Lore (030000, Oraz Tateuly 3, Aktobe, Kazakhstan). E-mail: nurpeysov.bahtiyar@mail.ru

Редакцияға түсті / Поступила в редакцию / Entered the editorial office: 16.09.2025.

Рецензенттер мақұлдаған / Одобрено рецензентами / Approved by reviewers: 22.09.2025.

Жариялауға қабылданды / Принята к публикации / Accepted for publication: 26.09.2025.